

Apie ateitį, kurią kuriame šiandien

Lietuvos švietimo sistemoje – chaosas, betvarkė, konfliktai ir nesusipratimai. Švietimo ir mokslo ministerijos (ŠMM) priimami sprendimai stebina ir pykdo mokytojus, profsajunga grasina streikais, ministerijos atstovai profsajungiečių ir pedagogų pasiūlymų neklauso ir negirdi. Kaip bus toliau? Ar beveik 20 metų besitęsianti švietimo reforma nėra dar vienas jaunimo emigraciją skatinantis veiksnys? Kaip išgyventi kaimo mokykloms po ŠMM ministerijos priimto kaimo švietimo įstaigų tinklo optimizavimo?

*Vasarį ir kovą Utenos rajono kaimo mokyklas, bibliotekas, bendruomenes lankė LR Seimo narė Milda Petrauskienė. Seimūnė daugiausia dėmesio skyrė kaimo mokykloms, bendravo su mokytojais, susipažino su mokyklų problemomis, išklauskė pedagogų išsakyto nerimo dėl švietimo sistemos ateities. Seimo narę **Mildą Petrauskienę** paprašėme pasidalyti įspūdžiais ir atsakyti į pateiktus klausimus.*

Gerbiama Seimo narė, kaip Jūs manote, ar paskutiniu metu ŠMM priimami sprendimai padeda spręsti švietimo sistemos problemas, o gal jas pagilina?

Švietimo ir mokslo ministro paskutiniu metu pasirašomi teisės aktai švietimo sistemai pateikia staigmeną po staigmenos ir įneša daug sumaišties. Ministerijos kuriama nauja – liberalioji – sistema yra netinkama, žeminanti mokytojų autoritetą, kenkianti švietimui ir genanti jaunus žmones iš Lietuvos. Štai, pavyzdžiui, 2011 m. birželio 29 d. nutarimas „Dėl mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių patvirtinimo“ į vieną gretą sustato mokyklos bendruomenę ir vadovybę, bet visą atsakomybę uždėda tik ant vadovybės pečių. Manau, kad tokiu atveju bendruomenei taip pat turi tekti ir finansinė, ir moralinė atsakomybė, kuri dabar nėra numatyta. Šis nutarimas ateityje tikrai atneš didelių problemų ugdymo įstaigoms. Štai kad ir moksleivių skaičiaus vidurkių klasėse nustatymas (2011 m. gruodžio 28 d. ministro įsakymas „Dėl švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 25 d. įsakymo Nr. ĮSAK-1019 „Dėl priėmimo į valstybinę ir savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklą, profesinio mokymo įstaigą bendrųjų kriterijų sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo“). Manau, kad tai yra išskirtinai savivaldos teisė: teisė spręsti komplektavimo ir finansavimo klausimus. Ministerija turi palikti savivaldai daugiau savarankiškumo, ypač sutaupytas lėšas naudoti kitoms švietimo reikmėms. Neabejoju, kad tada sėkmingai būtų išspręsta ne viena problema. Dabar gi savininkas (savivaldybės taryba) įspraustas į griežtus rėmus, yra tik įvairių ministerijos nutarimų vykdytojas.

Daug klausimų kelia parengtas pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcijos projektas. Kalbant apie jį reikia atkreipti dėmesį į tai, kad projekte numatyta privaloma, kas 4 metus vykdytina mokytojų atestacija. O tai jau yra prievarta, grįžimas 20 metų atgal. Atestacija turėtų būti mokytojų garbės reikalas, nesusiejama su atlyginimais. O dabar mokykla vertinama tik pagal tai, kiek turi metodininkų ar ekspertų.

Dėl švietimo reformos nesklandumų ir ŠMM, ir gyventojai dažniausiai kaltina savivaldybes. Bet ŠMM yra darbdavys, ji skirsto lėšas, tvirtina programas, prižiūri ugdymo kokybę, nuo ŠMM įvertinimo priklauso ir ugdymo įstaigos vadovo paskyrimas. Bet visa atsakomybė dėl švietimo reformos, deja, tenka savivaldybėms. Prieš keletą metų Seimas priėmė rezoliuciją, įpareigojančią mažinti mokinių skaičių klasėse. O kaip dabar elgiasi švietimo ministras? Atvirksčiai – tą skaičių didina. Pasekmės – mažėja pamokų, mažėja ir krūviai mokytojams.

Baiminuosi, kad teisės aktai, priimami paskutiniu metu, padarys mokytoją vergu, o vergas laisvos, kūrybingos asmenybės tikrai neišugdys.

Užsiminėte apie mokytojų atestaciją. Kuo ji ydinga?

Kaip minėjau, privaloma mokytojų atestacija – grįžimas atgal. Tai elementarus nepasitikėjimas mokytoju, kuris tikrai atsilieps ugdymo procesui: mokytojas, jausdamas nepasitikėjimą, nesugebės, o gal ir nesistengs kūrybingai realizuoti savo profesinio potencialo. O dėl to kentės mokiniai.

Kyla klausimas: ar mokytojas, dirbdamas su vaikais, ieškodamas informacijos, ruošdamasis pamokoms, skaitydamas savo srities literatūrą, netobulėja? Kuo yra bloga dabar esanti atestacijos tvarka? Ar po atestacijos vėliava tikimasi pagerinti švietimo kokybę? Į šiuos klausimus ŠMM neatsako. Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcijos projekte nurodoma, kad kvalifikacijos tobulinimo kursų organizuos aukštosios mokyklos, įvairios VŠĮ, AB, UAB, asociacijos. O kuo blogi švietimo centrai? Įgyvendinant švietimo strategiją ir decentralizuojant kvalifikacijos tobulinimą savivaldybėse steigiamais švietimo centrams keliamas kvalifikacijos tobulinimo organizavimo ir vykdymo uždavinys. Sustiprinta centrų materialinė bazė, tobulinami žmogiškieji išteklių. Švietimo centrai turi patirties kvalifikacijos tobulinimo kursų organizavime, atlikus vertinimą yra akredituoti.

Neabejoju, kad minėti UAB ir AB už kursus iš mokytojų pasistengs „iškrapštyti“ nemažai lėšų. Manau, kad nėra jokio objektyvaus pagrindo pedagogų kvalifikacijos tobulinimo perduoti aukštosioms mokykloms bei kitoms institucijoms.

Tuos ketverius metus mokytojas bus priverstas ne tobulinti savo darbo įgūdžius, o dirbti atestacijai: rengti planus, kaip tobulins savo kvalifikaciją, pateikti įrodymus, kaip kvalifikacija buvo tobulinama. O didžiausias pavojus kils jauniems mokytojams, dirbantiems pirmus metus. Projekte nurodoma, kad tokiems mokytojams per mokinių atostogas bus rengiamos kvalifikacijos tobulinimo stovyklos, po kurios, įvertinus darbo rezultatus, bus rekomenduojama tęsti arba netęsti pedagoginę veiklą. Norisi paklausti, ar aukštosios mokyklos diplomai jau nieko nebereikš? Kada baigiasi mokytojo rengimas: gavus diplomą ar pasibaigus stovykloms? Gal koncepcijos kūrėjai nenori mokyklose matyti jaunų mokytojų? Vėl klausimai be atsakymų.

Kiek man žinoma, ŠMM mažai tarėsi su pedagogų bendruomene dėl minėtos koncepcijos projekto. O tai nedovanotina klaida. Todėl jis ir baugina, pykdo mokytojus, kelia daug nerimo bei įneša sumaišties.

Neseniai, vasario mėnesį, dalyvavau konferencijoje švietimo klausimais „Kuriuo keliu eina švietimo reforma?“. Į konferenciją suvažiavo gausybė pedagogų, savivaldybių merų, Lietuvos švietimo darbuotojų profesinės sąjungos atstovų, dalyvavo ir Seimo narių. Toks susidomėjimas švietimo problemomis reiškia, kad įvairių sričių specialistai, savivaldos atstovai, mokytojai nėra abejingi reformos pasekmėms, kad jiems skauda ir kad neramu dėl ateities. Bendromis jėgomis, dirbant kartu, turi pasisiekti įveikti problemas.

Paskutiniu metu dažnai girdime naują sąvoką – „mokytojas emeritas“...

Mokytojas emeritas – tai tas mokytojas, kuriam iki pensijos liko 4–5 metai. Minėtame Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcijos projekte nurodoma, kad pedagogams kelerius metus prieš pensiją mokyklose gerokai sumažinamas pamokų krūvis, suteikiant galimybę jiems dirbti konsultantais, mentorais, pavaduojančiais mokytojus. Žinoma, mokytojams emeritams sumažėtų ir alga. Kas tai? Dar vienas pasityčiojimas iš mokytojų? Mokytojų visų metų darbo, pasiekimų menkinimas, autoriteto žeminimas? Juk prieš išeidami į užtarnautą poilsį visi dirbantieji nori užsidirbti didesnę pensiją. O ministerija to nenori leisti. Nenori mokytojų ir anksčiau į pensiją išleisti, ir normaliai iki pensijos dirbti. Paradoksinė situacija.

Noriu pagirti Utenos rajono savivaldybės administracijos Švietimo, sporto ir turizmo skyrių, jo vedėją Romualdą Kraulišą. Vedėjas ir skyriaus darbuotojai stengiasi nepalikti mokytojų likimo valiai. Su besiruošiančiais išeiti į pensiją mokytojais yra kalbama, jie įtraukiami į įvairias veiklas, projektus. Panašiai bendraujama ir su mokytojais, kuriems dėl moksleivių skaičiaus mažėjimo mokyklose grėsė netekti darbo: dalis jų įdarbinti vaikų lopšeliuose darželiuose ikimokyklinio ugdymo pedagogais, kitus įtraukė į projektinę veiklą per Utenos švietimo centrą.

Utenos rajono švietimo įstaigų tinklo pertvarkos planai sukėlė nerimo tarp mokytojų ir tėvų. Kaip vertinate planuose numatytus pokyčius?

Pradėsiu nuo skaičių. Utenos apskrityje nustatytas didžiausias gyventojų sumažėjimas (19 proc.) šalyje per 2001–2011 m. Utenos rajono savivaldybėje 2011 m. gimė 339 vaikai, mirė – 689 asmenys, susituokė – 202, o nutraukė santuoką 125 poros. Utenos rajono bendrojo ugdymo mokyklose nuo 2005 iki 2011 metų sumažėjo apie 2300 mokinių. Prognozuojama, kad 2011–2015 metais sumažės dar beveik 1000 mokinių.

Vykstant tokiems demografiniams pokyčiams, ir atsirado būtinybė sukurti prieinamą ir kokybės reikalavimus atitinkantį mokyklų tinklą išlaikant reikiamą skaičių pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas vykdančių įstaigų už valstybei ir savivaldybei pakeliamą kainą. Kiek man žinoma, rengiant planą, buvo vadovaujama bendrojo ugdymo mokyklų veiklą reglamentuojančiais teisės aktais ir atsižvelgiama į savivaldybės demografinius, ekonominius, socialinius ir kitus aspektus. Pagal planą Kuktiškių pagrindinė mokykla reorganizuojama į Utenos Krašunos progimnazijos Kuktiškių skyrių, Utenos vaikų socialinės paramos ir ugdymo centras reorganizuojamas išdalinant jo teises ir pareigas Utenos vaikų globos namams ir Utenos specialiojo ugdymo ir užimtumo centrui, Sudeikių pagrindinė mokykla – į mokyklą-daugiafunkcinį centrą, mokykla-darželis „Saulutė“ pertvarkomas į vaikų lopšelių-darželį, Utenos Rapolo Šaltenio pagrindinės mokyklos Pačkėnų skyriuje neforemuojama 1-4 klasė, uždaromas Utenos Krašunos progimnazijos Biliakiemio skyrius, Utenos Vyturių ir Rapolo Šaltenio pagrindinės mokyklos tampa progimnazijomis. Numatyta pokyčių ir Užpalių gimnazijoje. Nuo 2013-09-01 joje formuojama pirmą gimnazijos klasę, o esant nepakankamam mokinių skaičiui, formuojama 9 klasė, nekeičiant mokyklos tipo. Pagal vyriausybės nutarimą, kai gimnazijos klasėje bėra 20 mokinių, formuojama 9 klasė, o ne pirmą gimnazijos klasę. Užpalių gimnazijoje dabar mokosi 13 šeštokų. Tad 2015 m. pirmoje gimnazijos klasėje tebus 13 mokinių. Kol nebuvo tokio vyriausybės nutarimo, gimnazija formuodavo klases su 16, 17 moksleivių. Jei būtų paliktas ankstesnis mokinių skaičius gimnazijos klasėse – 15, manau, kad vyresnių klasių moksleiviams, gyvenantiems kaime, būtų sudarytos sąlygos baigti mokyklą arčiau namų, jiems nereikėtų važinėti didelių atstumų, daugiau laiko galėtų praleisti namuose, ruošdami pamokas ar užsiiminėdami kita veikla.

Kaip matyti, švietimo įstaigų tinklo pertvarka yra neišvengiama dėl objektyvių priežasčių. Utenos rajono savivaldybės tarybos, mero Alvydo Katino sprendimai dėl mokyklų tinklo pertvarkos yra labai apgalvoti, teisingi ir priimami laiku.

Kaip manote, koks vaidmuo šioje situacijoje tenka Švietimo, sporto ir turizmo skyriui?

Švietimo, sporto ir turizmo skyrius, ypač vedėjas Romualdas Kraulišas, daro daug gerų darbų, tiesiog saugo Utenos ugdymo įstaigas nuo įvairių problemų: saugo švietimo įstaigas kaime, kuria daugiafunkcinius centrus, kad mokyklos išliktų, atsiveža vaikus iš kitų rajonų, nes vaikams Utenos rajono pakraščiuose mokyklos yra arčiau nei gimtojo rajono mokyklos. Štai, norėdamas išsaugoti Kuktiškių pagrindinę mokyklą, skyrius jos neuždaro. Mokykla prijungiama prie Krašunos progimnazijos ir tampa progimnazijos skyriumi su pradinio (1–4 kl.) ir pagrindinio (5–8 kl.) ugdymo klasėmis. Mažieji kuktiškėčiai mokyklą turės arti.

Dar vienas dalykas. Mokyklų skyriuose kaime yra plėtojamas ikimokyklinis ugdymas, kurio tikslas – kad patys mažiausieji kaimo gyventojai būtų kuo arčiau namų. Ikimokyklinės grupės yra išlaikomos iš savivaldybės biudžeto lėšų.

Švietimo, sporto ir turizmo skyrius neina lengviausiu keliu ir kalbant apie mokyklų valgyklas – jos nėra privatizuotos, kaip kituose rajonuose. Ieškoma kitų būdų sutaupyti: bandoma sumažinti maisto gamybos kaštus, galbūt 20 proc. padidinant kainas. Tai maistą valgyklose pabrangintų minimaliai: nuo 50 ct iki lito.

Minėjote švietimo centrų svarbą mokytojų tobulėjimo, projektų įgyvendinimo procesuose. Kaip vertinate Utenos švietimo centro veiklą?

Utenos švietimo centrą galiu tik pagirti. Jame dirba puikūs, veiklūs žmonės, jiems vadovauja energinga, visada naujų sumanymų kupina direktorė Vitalija Bujanauskienė. Centro vykdomi projektai siekia ir milijonines apimtis. Į veiklą sugeba įtraukti ir pensininkus, ir jaunus žmones. Tad centro veikla įvairiapusė ir labai reikalinga ne tik Utenos mokytojams, bet ir visai visuomenei.

Prisimenu švietimo centro kūrimo laikotarpį, kai kai kurie Utenos politikai dėjo daug pastangų, kad Utenoje švietimo centras nebūtų įkurtas. Motyvas buvo tas, kad mokytojai kvalifikaciją tobulinti gali važiuoti į Vilnių ar kitus miestus. Dabar gi mokyklos gali užsisakyti lektorius, paskaitas, seminarus ir pačios nuspręsti, ko joms reikia, kokių kursų pageidauja. Mokyklų mokytojams organizuojamos edukacinės išvykos į šalies miestų bei kaimo mokyklas. Mokytojai turi puikią galimybę dalintis gerąja darbo patirtimi.

Įvairūs UAB'iai, viešosios įstaigos per kvalifikacijos tobulinimą iš mokytojų ir mokyklų paima pinigus, bet nedaro jokios analizės, kiek tos paslaugos reikalingos, kokią naudą duoda mokykloms. O švietimo centras – skaidrumo garantas, nes jo veikla visiems matoma. Be to, centrai, vykdydami įvairias veiklas artimoje mokytojams aplinkoje, mažina mokyklų valdymo ir administravimo išlaidas, taupo kvalifikavimo tobulinimo, kelionių išlaidas.

Taigi ne viskas gerai švietimo sistemoje...

Švietimas mūsų šalyje laikomas prioritetine sritimi, nes dabar mokomi vaikai Lietuvos ateitį kurs po 20–30 metų. Deja, tai paskutiniu metu tapo tik deklaratyviu šūkiu. Netgi lėšos, kurios atsiranda dėl mokinių mažėjimo, iš švietimo srities perkeliamos į kitas, su švietimu visai nesusijusias. O švietimui lėšų labai trūksta. Trūksta kurti gerai, saugiai ateičiai po 20 metų.

Abejonių dėl saugios, aiškios ateities įneša ir emigracija. Išgyvename didžiausią jos piką. Pernai iš Lietuvos išvyko 58 tūkst. žmonių. Kitaip tariant, netekome beveik dviejų rajonų: Utenos ir Ignalinos (46 tūkst. gyventojų Utenos rajone ir 18 tūkst. – Ignalinos). Ar liks kam kurti ateitį po 20 metų?

Dėkoju už pokalbį